

Міністерство освіти і науки України

**Модельна навчальна програма
«Історія України. Всесвітня історія. 6 клас»
для закладів загальної середньої освіти**

(автори Олександр Гісем, Олександр Мартинюк, Наталія Сорочинська, Ольга Гісем, Ярослав Василенко)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 18.10.2022 № 921)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс «Історія України. Всесвітня історія» для 6 класу є початком систематичного вивчення курсу історії в закладах загальної середньої освіти. Його особливостями є: по-перше, курс відповідає вимогам адаптаційного циклу; по-друге, вивчення історичного матеріалу здійснюється в широких хронологічних межах: від появи первісних людей до падіння Західної Римської імперії; по-третє, поєднання матеріалу давньої історії України та всесвітньої історії за хронологічним і змістово-логічним принципом; по-четверте, у курсі простежується вплив подій світової історії на події на території України, а також подій на території України на світову.

Модельна навчальна програма дає змогу викладати курс, дотримуючись однієї або декількох наукових історичних концепцій. Учитель/вчителька може самостійно обирати наукові концепції.

Модельна навчальна програма розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти.

Освітньою метою курсу є сприяння формуванню в учнів та учениць загальнолюдських цінностей, а завдяки створенню в них уявлень про минуле людства та України зокрема — розвитку почуття патріотизму та гідності, поваги до власного минулого та минулого інших народів, поваги до прав і свобод людини та визнання цінності верховенства права; ознайомлення з процесами формування та розвитку людського суспільства, взаємовідносин людини із суспільством і природою через осмислення минулого, сучасного та взаємозв'язку між ними.

Завдання курсу — продовжити формувати усвідомлене вивчення історії, дати необхідний понятійний апарат і навички дослідницької діяльності відповідно до вікових особливостей. Крім того, курс покликаний формувати здатність до практичного використання, творчого втілення набутих компетентностей у повсякденному житті суспільства.

Для досягнення мети та реалізації завдання учні та учениці під час опрацювання курсу «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас» мають досягти таких обов'язкових результатів навчання:

1. Удосконалення історико-хронологічного мислення, орієнтації в історичному часі, встановленні причинно-наслідкових зв'язків між подіями, явищами й процесами, діяльності людей та її результатами в часі, виявленні змін і тяглості в житті суспільства.

2. Формування початків геопросторового мислення, орієнтації в соціально-історичному просторі, виявленні взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури й навколишнього середовища.

3. Формування ключових елементів критичного мислення, робота з різними джерелами інформації та формулювання історично обґрунтованих питань.

4. Системне мислення, виявлення взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливу історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого й сучасного та зіставлення їхніх інтерпретацій.

5. Усвідомлення ціннісного компонента: діяльність з урахуванням власних прав і свобод, власної гідності, повага до прав і гідності інших осіб, толерантність, протидія проявам дискримінації та нерівного ставлення.

6. Дотримання демократичних принципів, конструктивна взаємодія між учнями та ученицями й учителем/вчителькою.

Під час реалізації програми учні та учениці відповідно до Додатку 17 Державного стандарту базової середньої освіти, використовуючи змістовий потенціал курсу, мають продовжувати комплексно формувати такі **ключові компетентності**:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянська та соціальна компетентності;
- культурна компетентність;
- підприємливість і фінансова грамотність.

А також **предметні компетентності**:

- хронологічна компетентність, тобто вміння орієнтуватися в історичному часі, встановлювати близькі та далекі причинно-наслідкові зв'язки, розглядати суспільні явища в конкретно-історичних умовах, виявляти зміни й тяглість життя суспільства;

- просторова компетентність — вміння орієнтуватися в історичному просторі та знаходити взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури та природного довкілля;

- інформаційна компетентність — вміння працювати із джерелами історичної інформації, інтерпретувати зміст джерел, визначати їхню надійність, виявляти та критично аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел;

- логічна компетентність — уміння визначати й застосовувати теоретичні поняття для аналізу та пояснення історичних подій і явищ, ставити запитання та шукати відповіді, розуміти множинність трактувань минулого й зіставляти різні його інтерпретації;

- аксіологічна компетентність — уміння формулювати оцінку історичних подій та історичних постатей, суголосну до цінностей та уявлень відповідного часу або відповідної групи людей, осмислювати зв'язки між історією і сучасним життям.

В основу формування компетентностей учнів та учениць покладено:

- досвід і попередні знання учнів та учениць як здобувачів і здобувачок освіти;
- потреби учнів та учениць, що мотивують до навчання;
- знання і вміння учнів та учениць, набуті в освітньому середовищі (у закладі освіти, родині) та соціальних ситуаціях.

Спільними **вміннями для всіх ключових компетентностей** є:

- читати з розумінням;
- висловлювати власну думку усно й письмово;
- критично та системно мислити;
- творити;
- проявляти ініціативу;
- логічно обґрунтовувати позицію;
- конструктивно керувати емоціями;
- оцінювати ризики;
- приймати рішення;
- розв'язувати проблеми;
- співпрацювати з іншими.

Усі зазначені вміння інтегровані в основну частину програми.

Формулювання очікуваних результатів навчання в програмі посідає перше місце порівняно з формулюванням змісту навчального матеріалу і містить такі компоненти:

- знанневий;
- діяльнісний;
- ціннісний.

Крім того, курс має розвивати пізнавальний інтерес учнів та учениць до минулого через створення умов для активної взаємодії між ними та вчителем/вчителькою, адже постійне залучення учнівства до активної різноманітної діяльності може забезпечити реальне досягнення позитивних результатів.

Ціннісний компонент спрямований на формування учнів та учениць як повноцінних людей, які знають загальновизнані правила поведінки, дотримуються їх у школі й поза нею, не байдужі до нехтування ними та реагують відповідно до можливостей. Вони орієнтують на рефлексію про принципи власної поведінки й поведінки інших людей, застосування вмінь розв'язувати світоглядні (ціннісні, моральні) конфлікти та робити відповідальний вибір.

У викладанні курсу пріоритетними є:

- формування інтересу до історії;
- набуття системних сучасних знань про факти, події, явища, тенденції в розвитку України та світу;
- розвиток історичного, критичного і творчого мислення, здатності розуміти загальний перебіг історичного процесу та проблеми, що постають перед країною і світом, уміти формулювати й обстоювати власні погляди;
- удосконалення базових методів дослідження історії в межах навчального курсу;
- ознайомлення зі світовими культурними надбаннями, зокрема із цінностями та історико-культурними традиціями українського народу;
- усвідомлення ключових соціальних процесів, що впливають на життя людей, бачення суспільних явищ у конкретно-історичних умовах;
- досягнення очікуваних результатів через діяльність (фронтальну, індивідуальну, групову, проєктну, творчу тощо).

Зміст курсу структурований за проблемно-тематичним принципом. Виклад історичного матеріалу відбувається лінійно. Проблематику історії України подано у світовому, а насамперед європейському історичному контексті.

Організуючи освітній процес, учитель/вчителька має забезпечити диференціювання пропонуваніх видів діяльності залежно від здібностей і досягнень кожного учня/учениці за рахунок зменшення або збільшення допомоги під час виконання завдань або ускладнення (спрощення) завдань.

Ураховуючи зазначені пріоритети, курс має таку **структуру**.

Структура курсу

Вступ

Розділ I. ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ ЗА ПЕРВІСНИХ ЧАСІВ. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НА ПОЧАТКУ ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА

Розділ II. СТАРОДАВНІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ АЗІЇ І ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ ТА ЇХНЯ ВЗАЄМОДІЯ ІЗ СУСПІЛЬСТВАМИ, ЩО ІСНУВАЛИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Розділ III. АНТИЧНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВЗАЄМОДІЯ ІЗ СУСПІЛЬСТВАМИ, ЩО СФОРМУВАЛИСЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Структура курсу дає змогу більш гнучкого поділу матеріалу на теми. У межах загальної річної кількості годин учитель/вчителька може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми.

Успішність роботи вчителя/вчительки за цією програмою залежатиме від уміння:

- налагодити творчу роботу учнів та учениць з орієнтацією на формування ключових і предметних компетентностей;
- підтримувати різнобічні інтереси й стати пізнавальною активністю учнів та учениць;
- забезпечити соціальну активність молодих людей як особистостей, їхню спрямованість на творчу діяльність.

Шляхи реалізації програми:

- Реалізація курсу можлива за рахунок використання активних та інтерактивних методів навчання.
- Учні та учениці мають поєднувати як урочну, так і позаурочну діяльність із використанням офлайн та онлайн засобів навчання.
- Реалізація програми враховує використання підручника та додаткових матеріалів, а також самостійний пошук інформації учнями та ученицями, у тому числі в інтернеті.
- Навчання має поєднувати індивідуальну роботу поряд із груповою в усіх формах (парна, малі та великі групи).
- Під час вивчення курсу доцільно активно використовувати дослідницьку роботу (як індивідуально, так і в групах), реалізовувати учнівські проекти.

Курс поєднує теоретичну та практичну роботу шляхом проведення творчих, практичних і лабораторних робіт.

- Навчання має базуватися на позитивній атмосфері з урахуванням досвіду як дітей, так і педагогів.
- Особливу увагу під час вивчення курсу необхідно приділити розвитку критичного мислення на матеріалах минулого й сучасності.
- Доречним буде використання життєвих ситуацій, кейсів реальних подій за допомогою аналізу, рольових і ситуаційних ігор, форум-театру та інших методів.
- Діяльність учителя/вчительки не має обмежуватися тільки пропонованими методами, слід застосовувати й власні, експериментальні, творчі форми.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Очікувані результати навчання	Зміст навчального предмета/інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності, орієнтовні приклади
Назва змістової лінії, розділу, теми/тематики		
ВСТУП		
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виокремлює</i> основні підходи до періодизації історії людства та історії України; • <i>визначає</i> хронологічні межі історії Стародавнього світу та історії України; • <i>розрізняє</i> види історичних джерел, що використовуються для дослідження історії Стародавнього світу; • <i>формулює</i> загальний зміст курсу історії України та всесвітньої історії; • <i>визначає</i> функцію історичної періодизації; • <i>усвідомлює</i> взаємні зв'язки між історією України та всесвітньою історією; • <i>застосовує</i> терміни й поняття: «археологія», «Первісна доба», «кам'яний вік», «доба металів», «цивілізація», «Античність»; • <i>розв'язує</i> хронологічні задачі; • <i>працює</i> з лінією часу; • <i>користується</i> підручником для 	<p>Первісна доба та Стародавній світ в історії людства.</p> <p>Періодизація всесвітньої історії та історії України. Хронологія.</p> <p>Особливості літочислення «до нашої ери».</p> <p>Джерела з історії Стародавнього світу. Видатні дослідники й дослідниці Стародавньої історії та їхні відкриття.</p> <p>Підручник — інструмент вивчення Первісної та Стародавньої історії</p>	<p>Фронтальна робота:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розповідь та пояснення вчителя/вчительки; • бесіда вчителя/вчительки з класом; • виконання учнями/ученицями пізнавальних завдань під керівництвом учителя/вчительки; • дидактичні та інтерактивні ігри. <p>Індивідуальна робота:</p> <ul style="list-style-type: none"> • робота з ілюстративним наповненням підручника та іншим медіапродуктом (відео- та аудіоматеріали, 3D-моделі); • виконання завдань із використанням статичної та інтерактивної лінії часу; • розв'язання хронологічних задач (з окремою увагою до особливостей літочислення «до нашої ери»); • поповнення словникового

<p>виконання завдань у класі та вдома; аналізує ілюстративне наповнення підручника;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>організовує</i> свою діяльність та ефективну співпрацю в межах навчальних проєктів 		<p>запасу відповідними поняттями й термінами.</p> <p>Групова робота (у складі пар та/або малих груп):</p> <ul style="list-style-type: none"> • знайомство пар учнів та учениць з особливостями будови підручника; • спільне виконання учнями та ученицями завдань: <ul style="list-style-type: none"> — робота з навчальним текстом, додатками та підготовка запитань до них, — інтерактивні вправи, — підготовка навчальних проєктів (повідомлення, презентації, представлення результатів мінідосліджень тощо); • робота з додатковими джерелами: <ul style="list-style-type: none"> — підготовка повідомлень/презентацій за темою на вибір (видатні дослідники й дослідниці Стародавньої історії, їхні здобутки, пам'ятки історії Стародавнього світу).
---	--	--

		Диференціація: <ul style="list-style-type: none"> • робота з лінією часу та різними видами історичних джерел
Розділ I. ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ ЗА ПЕРВІСНИХ ЧАСІВ. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НА ПОЧАТКУ ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА		
Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> • <i>виокремлює</i> суть наукових і релігійних теорій походження людини; • <i>показує</i> основні напрямки розселення людей на земній кулі; • <i>вказує</i> час першої появи людини на українських землях; • <i>називає</i> основні стоянки та пам'ятки первісних людей на території України; • <i>розрізняє</i> різноманіття первісних форм релігійних вірувань: тотемізму, фетишизму, анімізму, магії; • <i>зазначає</i> основні етапи розвитку суспільної організації найдавніших людських спільнот; • <i>розповідає</i> про найдавніші протоміста Близького Сходу: Чатал-Гуюк, Єрихон; • <i>визначає</i> хронологічні межі трипільської та середньостогівської археологічних культур; • <i>з'ясовує</i> чинники, що впливають на основні заняття людей; • <i>пояснює</i> значення для людських спільнот переходу від 	Народження людства. Основні теорії походження людини. Формування людини сучасного біологічного типу (антропогенез). Розселення людей на земній кулі. Найдавніша людина та природа. Етапи антропогенезу. Господарське життя найдавніших людей. Неолітична революція — перехід від привласнювального до відтворювального господарства. Неоліт на українських землях: буго-дністровська археологічна культура. Суспільна організація найдавніших людських спільнот. Організація влади в найдавніших людських спільнотах. Духовний світ первісних людей. Найдавніші релігійні уявлення. Первісне мистецтво.	Фронтальна робота: <ul style="list-style-type: none"> • розповідь та пояснення вчителя/вчительки; • бесіда вчителя/вчительки з класом; • одночасне виконання учнями та ученицями пізнавальних завдань під керівництвом учителя/вчительки; • встановлення послідовності історичних подій за допомогою лінії часу; • колективні обговорення (дискусії) за темами: — вплив неолітичної революції на подальший розвиток людських спільнот, — ролі чоловіка та жінки в первісному суспільстві; • виконання письмових робіт; • дидактичні ігри та інтерактивні вправи.

<p>привласнювального (збиральництво, полювання, рибальство) до відтворювального (землеробство та скотарство) господарства;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>застосовує</i> терміни й поняття: «антропогенез», «пітекантроп», «неандерталець», «кроманьйонець», «<i>homo sapiens</i> (людина розумна)», «стоянка первісних людей», «археологічна культура», «рід», «родова громада», «територіальна (сусідська) громада», «плем'я», «неолітична революція», «Родючий півмісяць», «енеоліт», «ремесло», «протомісто»; • <i>встановлює</i> одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів і їхню віддаленість одне від одного (у межах теми) за допомогою вчителя/вчительки; • <i>показує</i> на історичній карті основні стоянки первісних людей, територію поширення трипільської та середньостогівської археологічних культур, протоміста трипільців; • <i>виявляє й розрізняє</i> (за допомогою вчителя/вчительки) причини та привід, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; 	<p>Початок доби металів. Господарські перетворення в мідно-кам'яний вік. Протоміста.</p> <p>Мідно-кам'яний вік на території України. Трипільська та середньостогівська археологічні культури</p>	<p>Індивідуальна робота:</p> <ul style="list-style-type: none"> • робота з ілюстративним наповненням підручника та іншим медіапродуктом; • самостійне складання завдань: окремі питання, опитувальники, кросворди, ребуси тощо; • поповнення словникового запасу відповідними поняттями й термінами; • складання хронологічних таблиць, ментальних карт, «асоціативних кущів» тощо. <p>Групова робота (у складі пар та/або малих груп):</p> <ul style="list-style-type: none"> • взаємодія учнів та учениць у складі пар або малих груп (взаємоопитування, діалоги й репліки для коміксів про життя первісних людей, робота з речовими джерелами тощо); • робота з додатковими джерелами: — підготовка повідомлень/презентацій за темою на вибір (життя та заняття людських спільнот на українських землях за палеоліту /
--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • <i>пояснює</i> (за допомогою вчителя/вчительки) виклики, що стоять перед людиною, людськими спільнотами в різних природних середовищах, визначає їхні основні стратегії виживання; • <i>розрізняє</i> природні, соціальні, технологічні й культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини в Первісну добу; • <i>розпізнає</i> на ілюстративному матеріалі пам'ятки палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту (трипільської і середньостогівської археологічних культур) 		<p>мезоліту / неоліту / енеоліту), — добір експонатів для віртуального музею «Первісне суспільство на українських землях», «Трипільська культура», — порівняльне мінідослідження «Трипільські протоміста та протоміста Близького Сходу: спільне й відмінне».</p> <p>Диференціація:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вправи на створення коротких повідомлень для соціальної мережі на обрану історичну тематику
Узагальнення за розділом		
Контроль за розділом		
Розділ II. СТАРОДАВНІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ АЗІЇ І ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ ТА ЇХНЯ ВЗАЄМОДІЯ ІЗ СУСПІЛЬСТВАМИ, ЩО ІСНУВАЛИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ		
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>розрізняє:</i> — цивілізації Межиріччя (Шумер та Аккад, держава Мітанні, Ассирія та Вавилон (Халдейське царство) і Давнього Єгипту; — Фінікію (міст-держав) та Ізраїльсько-Юдейське царство; — імперію Ахеменідів; 	<p>Цивілізації в Стародавній історії. Шлях до цивілізацій: рушійні зміни в житті людських суспільств за бронзового віку. Ремесло й торгівля. Народження міст і держави.</p> <p>Цивілізації Месопотамії. Природно-географічні умови Межиріччя. Господарське життя та</p>	<p>Фронтальна робота:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розповідь та пояснення вчителя/вчительки; • бесіда вчителя/вчительки з класом; • одночасне виконання учнями та ученицями пізнавальних завдань під керівництвом учителя/вчительки;

<p>— Хараппську та Ведійську цивілізацію Індії;</p> <p>— етапи формування цивілізації Давнього Китаю;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>вказує час зародження цивілізацій Межиріччя та Давнього Єгипту, Хараппської і Ведійської цивілізацій, створення кодексу законів Хаммурапі; заснування Перської імперії, розквіту фінікійських міст, Ізраїльсько-Юдейського царства, існування першої Китайської імперії, час панування кіммерійців і скіфів у Причорномор'ї;</i> • <i>розпізнає та описує пам'ятки Межиріччя, Давнього Єгипту, Індії, Фінікії, Ізраїльсько-Юдейського царства, Персії, Китаю;</i> • <i>дає характеристики історичним персоналіям: Саргон, Хаммурапі, Навуходоносор II, Дарій I Великий, цар Соломон, Будда, Ашока, Цинь Ши Хуан-ді, Конфуцій, Лао-цзи;</i> • <i>визначає спільне й відмінне в організації господарства, суспільства давнини, залежність цих відмінностей від природно-географічних умов;</i> • <i>застосовує терміни й поняття: «іригаційне (зрошувальне) землеробство», «кочівництво»,</i> 	<p>торгівля. Іригаційні (зрошувальні) системи.</p> <p>Міста-держави Шумеру. Аккадська держава. Вавилон. Держава Мітанні.</p> <p>Суспільна організація. Уявлення про справедливість на прикладі законів Хаммурапі.</p> <p>Завоювання в Стародавньому світі. Хетська держава. Навала «народів моря». Військові реформи в Ассирії та її завоювання. Халдейське (Нововавилонське) царство. Розквіт Нововавилонської держави.</p> <p>Повсякденне життя населення Месопотамії: роль природних умов і торгівлі.</p> <p>Писемність, наукові знання, релігія та мистецтва Месопотамії. Епос про Гільгамеша.</p> <p>Бронзовий вік на українських землях. Індоевропейці, їхнє господарське та духовне життя. Винайдення колісниці. Розселення індоевропейців.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • колективні обговорення (дискусія) за темами: <ul style="list-style-type: none"> — роль іригаційних (зрошувальних) систем у формуванні перших цивілізацій, — чи передбачали рівноправ'я закони Хаммурапі, — значення торгівлі в житті давніх цивілізацій; • виконання письмових робіт (есе); • дидактичні ігри та інтерактивні вправи; • перегляд тематичних навчальних фільмів і відеоматеріалів, презентацій, 3D-моделей. <p>Індивідуальна робота:</p> <ul style="list-style-type: none"> • виконання вправ на визначення причин, приводу, результатів і наслідків історичної події, явища або процесу; • розрізнення фактів і суджень у запропонованому тексті/уривку з історичного джерела; • виконання вправ із добирання інформації за заданими
--	--	---

<p>«зигурат», «піраміда» (як історична пам'ятка), «індоєвропейці», «колісниця», «курган», «колонізація», «місто-держава», «імперія», «фараон», «реформа», «політеїзм», «монотеїзм», «Біблія», «клинопис», «ієрогліф», «алфавіт»;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>розуміє</i> місце окремої людини в цивілізаціях Сходу, особливості світогляду тогочасних людей; • <i>пояснює</i> особливості кочового способу життя порівняно з осілим; • <i>усвідомлює</i> потребу в збереженні пам'яток минулого; • <i>співвідносить</i> дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя/вчительки, текст підручника тощо), визначає межі поширення цивілізацій, держав тощо; • <i>визначає</i> ознаки, які дають змогу пов'язати документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом, цивілізаційною належністю (у межах теми); • <i>виявляє та розрізняє</i> за допомогою вчителя/вчительки причини і привід, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; 	<p>Давній Єгипет — «дарунок Нілу». Періодизація історії цивілізації Давнього Єгипту. Господарське життя, суспільство та організація влади. Видатні правителі та війни. Повсякденне життя. Писемність, наукові знання, релігія та мистецтва Давнього Єгипту.</p> <p>Стародавні держави Східного Середземномор'я. Фінікійські торговельні міста та їхні здобутки. Фінікійська колонізація. Карфаген. Ізраїльсько-Юдейське царство та його видатні правителі. Господарське та повсякденне життя. Монотеїзм.</p> <p>Персія. Імперія Ахеменідів. Природні умови Давньої Персії. Перська імперія, її устрій та видатні правителі. Зороастризм.</p> <p>Перехід від бронзового до залізного віку на території України. Становлення кочового способу життя в причорноморських степах. Кіммерійці</p>	<p>критеріями за допомогою визначених пошукових систем;</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведення прикладів ключових історичних пам'яток, складання їхнього опису за зображенням; • самостійне складання завдань: окремі запитання, опитувальники, кросворди, ребуси; • поповнення словникового запасу відповідними поняттями й термінами; • складання хронологічних таблиць, ментальних карт, «асоціативних куців» тощо. <p>Групова робота (у складі пар та/або малих груп):</p> <ul style="list-style-type: none"> • взаємодія учнів та учениць у складі пар або малих груп під час виконання дидактичних вправ з орієнтування в історичному часі та просторі; • спільне виконання завдань у межах дослідницької діяльності (робота з текстовими та візуальними джерелами, хронологічними та синхроністичними таблицями,
---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • <i>характеризує</i> зміст монументального будівництва цивілізацій Давнього Єгипту та Месопотамії, Індії та Китаю; • <i>наводить</i> приклади впливу діяльності давньої людини на навколишнє середовище, взаємодії людини та природи, особливості повсякденного життя, пов'язані з природними умовами; • <i>використовує</i> інформацію з різних джерел, зокрема, відео- та аудіоматеріали, матеріали музейних експозицій, для характеристики видатних історичних постатей, формулює власні судження про вчинки історичних осіб 	<p>та скіфи, їхні зв'язки з давніми цивілізаціями.</p> <p>Цивілізації Індії. Природно-географічні умови Індостану. Індська (Хараппська) цивілізація: міста й торгівля. Ведійська цивілізація. Суспільне та господарське життя: варни. Культурні здобутки цивілізації Давньої Індії. Буддизм. Держава Маур'їв: спроба релігійного об'єднання країни.</p> <p>Китайська цивілізація. Природно-географічні умови Давнього Китаю, їхній вплив на господарське життя. Суспільний устрій, уявлення про владу. Китай як «серединне царство». Утворення єдиної держави в Китаї: правління Цінь Ши Хуан-ді. Писемність, наукові знання, релігійні уявлення та мистецтво Давнього Китаю. Конфуціанство та даосизм</p>	<p>контурними картами);</p> <ul style="list-style-type: none"> • робота з додатковими джерелами: — підготовка повідомлень/презентацій за темою (на вибір): «Епос про Гільгамеша», «Закони Хаммурапі: головні принципи», «Пам'ятки Давнього Єгипту», «Дива світу: Вавилон», «Виникнення буддизму» тощо, — добір експонатів для віртуального музею «Цивілізація Месопотамії / Давнього Єгипту / Давнього Китаю / Хараппська цивілізація», — укладання екскурсійного/туристичного маршруту (на вибір): «Держави Месопотамії», «Таємниці фараонів», «Загадки Давньої Індії» тощо, — порівняльні мінідослідження «Ассирійська та Перська імперії», «Конфуціанство та даосизм». <p>Диференціація:</p> <ul style="list-style-type: none"> • різнорівневі практичні
--	--	--

		<p>дидактичні завдання;</p> <ul style="list-style-type: none"> • вправи для роботи з історичною (контурною) картою різного рівня складності з проявами історичного мислення
Узагальнення за розділом		
Контроль за розділом		
Розділ III. АНТИЧНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВЗАЄМОДІЯ ІЗ СУСПІЛЬСТВАМИ, ЩО СФОРМУВАЛИСЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ		
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>установлює</i> послідовність існування Мінойської та Мікенської цивілізацій, класичної (полісної) цивілізації Греції, Римської республіки та імперії; • <i>указує</i> хронологічні межі існування на українських землях грецьких полісів, Боспорського царства, Великої Скіфії; • <i>зазначає</i> послідовність розселення в степах Північного Причорномор'я та Криму скіфів, сарматів, готів, гунів; • <i>з'ясовує</i> час зародження та утвердження християнства, визнання християнства державною релігією Римської імперії, поділу Римської імперії на Західну і Східну, загибелі Західної Римської імперії; • <i>розповідає</i> про видатні пам'ятки культури класичної Греції, Скіфії, елліністичного світу та Риму, грецьких 	<p>Поняття античної цивілізації. Періодизація історії Античності.</p> <p>Природно-географічні умови Балканського півострова та островів Егейського моря.</p> <p>Цивілізації бронзового віку. Мінойська та Мікенська палацові цивілізації. «Темні віки». Троянська війна як історична подія та культурний спадок.</p> <p>Полісний устрій Давньої Греції. Господарське життя. Суспільний устрій, місце жінки в давньогрецькому суспільстві. Повсякдення. Античні Олімпійські ігри.</p>	<p>Фронтальна робота:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розповідь та пояснення вчителя/вчительки; • бесіда вчителя/вчительки з класом; • одночасне виконання учнями та ученицями пізнавальних завдань під керівництвом учителя/вчительки; • колективні обговорення (дискусія) за темами: — Троянська війна в давньогрецькій культурі, — Давня Греція — «цивілізація просто неба», — спадок Мікенської та Мінойської цивілізацій у культурі класичної Греції, — вплив територіальної експансії на повсякденне життя

<p>полісів Північного Причорномор'я та Криму;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виокремлює</i> період, коли відбувалося Велике розселення слов'ян, і його основні напрямки; • <i>розуміє</i> взаємозв'язки давньогрецької, елліністичної та давньоримської культур; • <i>називає</i> особливості античної демократії, зміст прав та обов'язків громадян Афін і Риму, правовий статус різних вільних верств суспільства, рабів; • <i>відзначає</i> роль громадського простору в Афінах, Спарті, Римі; • <i>пояснює</i>, чому класичну грецьку цивілізацію називають «цивілізацією просто неба»; • <i>формулює</i> причини піднесення та занепаду грецьких полісів, елліністичних держав, Великої Скіфії і Римської республіки та імперії; • <i>називає</i> передумови й причини Великої грецької колонізації, експансії Риму та Великого переселення народів; • <i>з'ясовує</i> культурний, історичний спадок античної цивілізації, зв'язки античної цивілізації зі спільнотами, що розвивалися на українських землях; 	<p>«Цивілізація просто неба». Різноманітність політичних устроїв давньогрецьких полісів (монархія, олігархія, демократія). Права та обов'язки громадян полісів. Спарта як «держава — військовий табір».</p> <p>Поняття батьківщини та патріотизму в Давній Греції. Персько-грецькі війни. Образи полководців і воїнів. Піднесення Афін за Перікла.</p> <p>Писемність, релігія та мистецтво Давньої Греції. Філософія — «любов до мудрості».</p> <p>Давньогрецька колонізація: Розселення греків у Середземномор'ї. Взаємодія з місцевим населенням. Давньогрецькі пам'ятки на території сучасної України.</p> <p>Українські землі в добу Античності: Велика Скіфія. Господарство, побут, вірування. Скіфські кургани. Цар Атей.</p> <p>Втрата грецької єдності: Пелопоннеські війни. Піднесення Македонії за Філіппа II. «Східний</p>	<p>римлян;</p> <ul style="list-style-type: none"> • виконання письмових робіт (типу есе); • дидактичні та інтерактивні ігри; • перегляд навчальних фільмів (Давні Греція та Рим, античні міста-держави Північного Причорномор'я), презентацій, 3D-моделей. <p>Індивідуальна робота:</p> <ul style="list-style-type: none"> • виконання вправ із добирання інформації за заданими критеріями за допомогою визначених пошукових систем; • виконання вправ на визначення причин, приводу, результатів і наслідків історичної події, явища або процесу; • розрізнення фактів і суджень у запропонованому тексті/уривку з історичного джерела; • підготовка короткого повідомлення за заданою вчителем/вчителькою темою; • наведення прикладів ключових історичних пам'яток, складання їхнього опису за зображенням; • самостійне складання завдань:
---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • <i>пояснює</i> виникнення передумов для державності в давніх слов'ян як результат розселення, господарського й культурного розвитку; • <i>формулює</i> історичне значення поширення християнства; • <i>застосовує</i> терміни й поняття: «поліс», «акрополь», «агора», «громадянин», «демос», «аристократія», «олігархія», «тиранія», «демократія», «Велика грецька колонізація», «діадохи», «еллінізм», «республіка», «патриції», «плебеї», «сенат», «диктатор», «вето», «легіон», «провінція», «експансія», «варвари», «розселення слов'ян»; • <i>дає характеристику</i> історичним персоналіям: Перікл, Александр Македонський, цар Атей, Мітрідат VI Євпатор, Юлій Цезар, Октавіан Август, Константин Великий, Аттіла; • <i>показує</i> на карті ключові історико-географічні об'єкти, події періоду існування античної цивілізації (території поширення Мікенської та Мінойської цивілізацій, поліси: Афіни, Спарта, Коринф, напрямки Великої грецької колонізації, Східного походу Александра Македонського, місто Рим), 	<p>похід» Александра Македонського.</p> <p>Грецький культурний простір: еллінізм. Елліністичні держави.</p> <p>Рим. Природно-географічні умови Апеннінського півострова та його доримське населення. Етруски та їхні здобутки.</p> <p>Рим — «місто на семи пагорбах». Господарське та суспільне життя. Боротьба патрициїв і плебеїв.</p> <p>Республіка як «спільна справа». Організація влади за Римської республіки. Римське право.</p> <p>Римська «військова машина». Повсякденне життя солдатів, їхня суспільна роль за часів республіки та імперії. Експансія Риму.</p> <p>Від республіки до імперії. Криза республіки та диктатура Юлія Цезаря. Октавіан Август. Римська імперія в період розквіту. Поняття римського громадянства.</p>	<p>окремі запитання, опитувальники, кросворди, ребуси тощо;</p> <ul style="list-style-type: none"> • поповнення словникового запасу відповідними поняттями й термінами; • складання хронологічних таблиць, ментальних карт, «асоціативних куців» тощо. <p>Групова робота (у складі пар та/або малих груп):</p> <ul style="list-style-type: none"> • взаємодія учнів та учениць під час роботи з історичними джерелами або добирання джерел для опису історичних подій, явищ і процесів; • вправа на визначення пріоритетів та формування демократичних цінностей (на прикладах історії Давніх Греції та Риму); • робота з додатковими джерелами: — підготовка повідомлень/презентацій за темою (на вибір): «Золото Мікен», «Видатні полководці Греції та Риму», «Грецькі міста-
--	--	---

<p>відстежує найбільш значні зміни меж Римської республіки/імперії, указує основні напрямки Великого переселення народів, початку Великого розселення слов'ян тощо;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>характеризує</i> суспільний устрій грецьких полісів, Риму, повсякденне життя населення античних полісів Північного Причорномор'я, кочового населення причорноморських степів, спосіб життя (суспільну організацію, основні заняття, духовний світ) давніх слов'ян; • <i>використовує</i> інформацію з різних джерел: навчальних, публіцистичних текстів, адаптованих уривків з історичних джерел, інших медіа, доступних матеріалів музейних експозицій для характеристики видатних історичних постатей (Перікл, Александр Македонський, Юлій Цезар, Октавіан Август, Константин Великий та інші); • <i>визначає</i> причини зміни у ставленні Римської держави та суспільства до християнської церкви; • <i>вказує</i> потенційно найбільш значущі причини початку Великого переселення народів і розселення слов'ян 	<p>Писемність, релігія та мистецтво Давнього Риму. Повсякденне життя за часів республіки та імперії: простота і розкіш.</p> <p>Кризові явища в Римській імперії. Виникнення та поширення християнства. Константин Великий. Поділ Римської імперії.</p> <p>«Варварський світ». Народи — сусіди Риму (кельти, германці, сармати, слов'яни та інші). Їхнє господарство та духовний світ.</p> <p>Українські землі та Рим. Вплив кельтського світу. Сарматія. Боспорське царство.</p> <p>Велике переселення народів. Загибель Західної Римської імперії. Слов'янські племена під час Великого переселення народів</p>	<p>держави Північного Причорномор'я та Криму», «Скіфські царські кургани», «Слов'янське язичництво» тощо, — добір експонатів для віртуального музею (на вибір): «Антична цивілізація», «Мінойська палацова цивілізація», «Мистецтво класичної Греції», «Еллінізм», «Розквіт Римської імперії», «Варварський світ»; — складання екскурсійного/туристичного маршруту (на вибір): «Афінський акрополь», «Рим — “місто на семи пагорбах”», — порівняльні мінідослідження «Слов'яни та інші сусіди Римської імперії».</p> <p>Диференціація:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вправи різного рівня складності з визначенням історичної постаті, аналізу історичного джерела; пошук та розрізнення первинних і вторинних джерел за заданою темою; • розрізнення фактів і суджень у
---	---	--

		запропонованому науково-популярному тексті; <ul style="list-style-type: none"> • створення повідомлення для соціальної мережі на обрану історичну тематику; • створення образу (словесного, візуального) обраної історичної події
Узагальнення за розділом		
Контроль за розділом		
Узагальнення за курсом		
Внесок давніх цивілізацій, культур, народів до скарбниці загальнолюдських надбань		

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Оцінювання навчальних результатів учнів із курсу «Історія України. Всесвітня історія» для 6 класу.

Оцінювання — процес установлення рівня навчальних досягнень учня/учениці в опануванні змісту предмета, умінь і навичок відповідно до вимог навчальних програм. Під час вивчення курсу система оцінювання спрямована не стільки на перевірку рівня засвоєння матеріалу, а скільки на вимірювання змін, що відбуваються в учнів та учениць.

- Оцінювання знань, умінь і навичок спирається на очікувані результати, що передбачені програмою, з урахуванням необхідних результатів, закладених у наскрізних уміннях та ключових і предметних компетентностях.

- Оцінювання учнів та учениць здійснюється через підсумкове та поточне (формувальне) оцінювання.

- Підсумкове оцінювання доцільно використовувати після завершення вивчення теми, розділу, наприкінці семестру та навчального року. Крім традиційних форм підсумкового оцінювання (тести, контрольні роботи тощо), рекомендується проводити його у вигляді конференцій, диспутів та інших інтерактивних методик.

- Формувальне оцінювання — система оцінювання, яке, на відміну від підсумкового, має на меті формування (або форматування) навчального процесу з урахуванням навчальних потреб кожного учня/учениці для більш ефективного формування необхідних знань, умінь і навичок.

- Формувальне оцінювання як оцінювання для навчання складається з певних елементів, серед яких насамперед: вироблення зрозумілих учням та ученицям цілей на певний період навчання; надання й отримання учнями та ученицями конструктивного зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей; коригування вчителем/вчителькою навчального процесу відповідно до результатів і навчального розвитку учнів та учениць.

- Система оцінювання має бути зрозумілою для всіх учасників та учасниць освітнього процесу. Бажано проінформувати учнів та учениць про критерії оцінювання на початку вивчення курсу.

- Оцінювання має бути спрямоване не стільки на контроль, скільки на розвиток учнів та учениць.

Створення закладом освіти навчальної програми з предмета

Учителі та вчительки мають можливість розробити власний варіант навчальної програми на основі модельної навчальної програми «Історія України. Всесвітня історія» для 6 класу з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти. Розроблена навчальна програма потребує затвердження педагогічною радою закладу освіти.